

Prikaz invaliditeta u romanu "Moby Dick" H. Melvillea

Kribl, Manuela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:564130>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskoga jezika i
književnosti

Manuela Kribl

Prikaz invaliditeta u romanu „Moby Dick“ H. Melvillea

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskoga jezika i
književnosti

Manuela Kribl

Prikaz invaliditeta u romanu „Moby Dick“ H. Melvillea

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

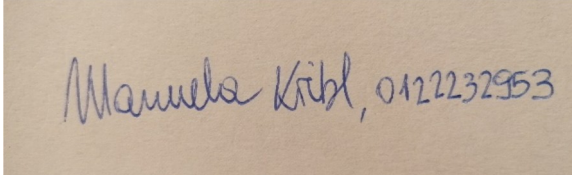
Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 1. rujna 2022.

A rectangular photograph of a piece of light brown paper with a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Maura Križl, 0122232953".

ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD.....	6
2. INVALIDITET U KNJIŽEVNOSTI, FILMU I TELEVIZIJI.....	7
2.1. STEREOTIPI O OSOBAMA S INVALIDITETOM.....	8
2.2. STIGMATIZACIJA OSOBA S INVALIDITETOM.....	10
3. INVALIDITET U <i>MOBY DICKU</i> KROZ LIK AHABA.....	12
3.1. LIK ILI STILSKO SREDSTVO.....	12
3.2. ODNOS AHABOVA FIZIČKOG I PSIHIČKOG INVALIDITETA.....	14
3.3. AHABOV UNUTARNJI SVIJET NASUPROT VANJSKOM DOŽIVLJAJU.....	15
4. SIMBOLIČNO I METAFORIČNO U ROMANU.....	18
5. ZAKLJUČAK.....	20
6. LITERATURA.....	22

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se invaliditetom u romanu *Moby Dick* Hermana Melvillea. Nakon opisa suvremenih istraživanja invaliditeta u sklopu humanističkih znanosti, opisa stereotipa i stigmatizacije osoba s invaliditetom kroz gledišta različitih autora, teorijski je dio primijenjen na sam roman. Invaliditet u romanu predstavljen je kroz lik kapetana Ahaba, koji ima i fizički i psihički invaliditet. Objašnjava se odnos njegova fizičkog i psihičkog invaliditeta, kako su oba nastala, kako utječu jedan na drugi te kako ga motiviraju. Analizira se i razlika između njegova unutarnjeg svijeta i prikazanog vanjskog pogleda na njega, primarno ističući da je njegova priča predstavljena kroz perspektivu drugoga lika, a ne njega samoga. Također se govori i o stereotipima koji mu se pripisuju te stigmatizaciji koju proživljavaju on i likovi koji su s njim povezani. Za kraj analizirana je biblijska simbolika kapetana Ahaba te njen utjecaj na stavove o ljudima s invaliditetom izražene u romanu. Sve tvrdnje i pretpostavke potkrijepljene su primjerima iz romana te citatima.

KLJUČNE RIJEČI: *Moby Dick*, roman, invaliditet, stereotipi, stigma

1. UVOD

Moby Dick ili *Bijeli kit* roman je američkoga književnika Hermana Melvillea iz razdoblja Američkog realizma. Objavljen je 1851. godine i smatran je jednim od velikih američkih romana. Roman dokumentira putovanje protagonista i pripovjedača Ismaela na kitolovcu „Pequodu“. Melvilleu kao inspiracija za djela, uključujući *Moby Dicka* služe njegova iskustva s putovanjima brodom i kitolovom u mladosti¹. Roman karakteriziraju iscrpni realistični opisi kitova i svega što pripada sferi kitolova. Protagonist, ujedno i pripovjedač Ismael iz prve ruke prepričava priču o Ahabu, kapetanu broda „Pequoda“ koji je u opsesivnoj potrazi za Moby Dickom – bijelim kitom koji ga je učinio osobom s invaliditetom i uzrokovao njegovo ludilo – odveo čitavu svoju posadu i sebe samoga u smrt.

Kapetan Ahab lik je s fizičkim, odnosno vidljivim, ali i nevidljivim, psihičkim invaliditetom. Štoviše, njegov mu je psihički invaliditet glavna motivacija te pokretač radnje u romanu. Zbog svoga invaliditeta neki ga likovi stigmatiziraju te određuju stereotipom. Ovaj će rad predstaviti stavove o invaliditetu te osnovne stereotipe što se javljaju u različitim medijima. Ti će stereotipi biti analizirani kroz roman *Moby Dick* te će se objasniti i citatima potkrijepiti kako su ti stereotipi u romanu provedeni i koja im je funkcija. Osim stereotipa, bit će opisana i funkcija lika Ahaba u romanu, odnosno kako on autoru služi kao sredstvo ostvarivanja vlastitih ciljeva. Zatim će biti analizirani odnosi između njegova fizičkog i psihičkog invaliditeta te odnos okoline prema njemu. Naposljetku će biti analizirana biblijska simbolika u romanu te kako ona ojačava stereotipe o osobama s invaliditetom.

2. INVALIDITET U KNJIŽEVNOSTI, FILMU I TELEVIZIJI

Tijekom povijesti invaliditet je promatran s različitih gledišta i na različite načine. Za humanističke znanosti, pa tako i teoriju književnosti, važan je takozvani socijalni model invaliditeta. Socijalni model invaliditeta razvio se u posljednja tri desetljeća i podrazumijeva da je invaliditet društveno uvjetovan identitet, a ne dijagnoza. Socijalni model invaliditet promatra kao identitet koji nije stalan i nepromjenjiv već fluidan. Također, socijalni model invaliditeta

¹ Više: "Herman Melville". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Herman-Melville>.

naglašava invaliditet kao različit oblik života i promatra invaliditet kao nešto što društvo nameće, a ne nešto što proizlazi iz psihičkih ili tjelesnih oštećenja. Psihička i tjelesna oštećenja nesumnjivo utječu na funkcionalnost osobe, no invaliditet nastaje zbog nedostupnosti pomagala te društvene diskriminacije i stigmatizacije. Dakle, osobe s invaliditetom ne bi bile funkcionalno ograničene kada bi društvo zadovoljilo njihove potrebe za kretanjem, komunikacijom i sl. Primjerice, Alice Hall (2016) navodi kako osobe koje koriste invalidska kolica postaju funkcionalno ograničene onda kada im nisu dostupne rampe, dizala ili druga pomagala koja bi im omogućila pristup i/ili sigurno kretanje.

Tema invaliditeta u književnosti je prisutna od samoga početka pripovijedanja. Likovi s invaliditetom prisutni su već u usmenoj predaji gdje su uglavnom imali ulogu zlikovca. To je vidljivo na primjeru vještice Babe Jage iz slavenske narodne predaje. Baba Jaga je opisivana kao starica s koštanom nogom koja je krala i jela djecu². Često je u pričama bila i slijepa ili slabovidna. Likom Babe Jage roditelji su plašili djecu, a njen invaliditet je pridavao njezinom liku mističnost i strahovitost. No Baba Jaga samo je jedan od likova u nizu sličnih. Likovi s invaliditetom prisutni su u mitologiji i usmenoj predaji raznih naroda. U grčkoj narodnoj predaji, na primjer, susrećemo se s likovima poput kiklopa, divova koji imaju samo jedno oko i opisani su kao divljaci³.

Likovi s invaliditetom u ljudima su izazivali osjećaje straha, prijezira ili sažaljenja. Ljude s invaliditetom društvo je ismijavalo, izbjegavalo ili se prema njima odnosilo na snishodljiv način. U svakom slučaju, osobe s invaliditetom su za društvo bile manje od čovjeka, što se reflektiralo i na njihovu reprezentaciju u književnosti. Stoga je invaliditet u književnosti gotovo isključivo prikazivan na stereotipan način. Likovi s invaliditetom korišteni su kao sredstvo buđenja određene emocije ili izazivanja određene reakcije. U najvećoj su mjeri to već spomenuti negativni osjećaji. U iznimno rijetkim slučajevima su likovi s invaliditetom uvedeni u priču bez da je iza njih skrivena namjera. U suvremenoj su književnosti te ostalim medijima poput filma i televizije negativni stavovi prema osobama s invaliditetom i dalje prisutni, ali su znatno suptilniji. To se na primjer vidi u asociranju dobroga sa lijepim, a lošega sa ružnim ili različitim. U većini suvremenih priča u kojima se pojavljuju likovi s invaliditetom i dalje se uočavaju određeni stereotipi.

² Više: "Baba Yaga". *Encyclopedia Britannica*, 7 May. 2020, <https://www.britannica.com/topic/Baba-Yaga>.

³ Više: kiklopi. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31424>>.

2.1. STEREOTIPI O OSOBAMA S INVALIDITETOM

Stereotipi su skupovi generaliziranih i pojednostavljenih karakteristika koje su pridane pripadnicima određene društvene skupine. Stereotipi se mogu odnositi na rod, nacionalnost, seksualnu orijentaciju, rasu, boju kože i/ili kose, dob te pripadnost raznim drugim skupinama kao što su političke stranke i različiti klubovi. Stereotipi osobe reduciraju na nekoliko skupini zajedničkih osobina koje su preuveličane te se pri tome zanemaruju svi drugi aspekti karaktera čime je pojedinac lišen prava na kompleksnost osobnosti.⁴ Dok se sve ostale osobine umanjuju, odabrane se karakteristike maksimalno uvećaju te se na temelju tih osobina donose zaključci o pojedincima koji pripadaju toj skupini. Stereotipi oduzimaju individualnost te potiču stigmatizaciju i diskriminaciju pripadnika uglavnom marginaliziranih skupina.

Paul K. Longmore (1987) kategorizirao je reprezentacije invaliditeta u medijima. Prema njegovoj kategorizaciji, likovi s invaliditetom mogu biti prikazani kao amblem zla, odnosno mogu utjelovljivati zlo, a ako imaju tjelesni invaliditet on je vizualni pokazatelj toga zla. Također, likovi s invaliditetom mogu biti prikazani i kao čudovišta, a invaliditet kao gubitak humanosti. Takvi prikazi invaliditeta podrazumijevaju da invaliditet pojedincu oduzima ključan dio ljudskosti, ono što dijeli čovjeka od monstruma te da su samim time osobe s invaliditetom manje vrijedne nego osobe bez invaliditeta. Likovi s invaliditetom ponekad su prikazani i kao seksualni manijaci koji su opasni za ljude oko sebe. Također, invalidnost može biti prikazana i kao potpuna ovisnost o drugima i nemogućnost samoodređenja, a osobe s invaliditetom kao neprilagođene. Invalidnost može biti prikazana i kao naknada za posjedovanje neke posebne moći. Na primjer, česti su likovi slijepih ljudi koji imaju dar proricanja ili su vidovnjaci. Čest je i prikaz invalidnosti unatoč kojoj subjekt čini hrabre pothvate i dostiže stvari koje mu se čine nemogućima. Takvi su likovi subjekti brojnih „inspirativnih“ filmova o ustrajanju i „prevladavanju“ invaliditeta.⁵

M. F. Norden u knjizi *The Cinema of Isolation: A History of Physical Disability in the Movies* (1994) navodi deset stereotipa o ljudima s invaliditetom korištenih u filmskoj industriji koji se mogu primijeniti i na književnost te ostale medije. Prvi je stereotip o civilnom virtuozu⁶, liku koji se usprkos svome invaliditetu iznimno ističe u nekom području javnog djelovanja, umjetnosti, sportu i sličnim aktivnostima. Primjer takvoga lika je Forrest Gump iz istoimenog

⁴ Više: Peternai Andrić, Kristina. *Pripovijedanje, identitet, invaliditet*. 2019.

⁵ Više: Longmore, Paul. *Screening Stereotypes: Images of Disabled People in Television and Motion Pictures*. 1987.

⁶ Slobodan prijevod, orig. 'The Civilian Superstar'

filma iz 1994. godine, koji unatoč svome ispodprosječnom kvocijentu inteligencije uspijeva u svemu u čemu se okuša.

Drugi je stereotip o komičnom nesretniku⁷, odnosno liku koji zbog svog invaliditeta upada u razne nevolje koje imaju humorističnu ulogu ili je zlostavljan od likova bez invaliditeta radi njihove zabave. Sličan je stereotip o nasamarenom starcu⁸. Ovaj je stereotip bio najviše zastupljen u doba nijemih filmova i podrazumijeva starijeg slijepog lika kojeg prevare mladi likovi bez invaliditeta.

Jedan od dominantnih stereotipa jest tehnološki guru⁹, lik s invaliditetom (uglavnom muškarac u invalidskim kolicima) koji se razumije u računala, programiranje, hakiranje ili u tehnologiju općenito. Sličan ovome je stereotip tehnološkoga čuda¹⁰, lika s invaliditetom kojemu proteze ili druga tehnološka pomagala djeluju kao poboljšanje i funkcioniraju bolje od originalnog dijela tijela. Jedan od likova koji odgovaraju tom stereotipu je Darth Vader iz filmskog serijala *Ratovi zvijezda*.

Sljedeći je stereotip plemenitoga ratnika¹¹, ratnog veterana koji u bitci zadobiva tjelesne ozljede ili razvija mentalnu bolest, uglavnom PTSP (posttraumatski stresni poremećaj). U američkoj se književnosti i filmu likovi plemenitog ratnika u velikom broju pojavljuju nakon Prvog i Drugog svjetskog rata te nakon Vijetnamskog rata, a neki su od tih likova inspirirani stvarnim ratnim herojima. Invaliditet se javlja i u obliku svetačkog mudraca¹², starijeg slijepog lika koji ima poseban „dar“ o kojemu govori i Longmore (1987). Ovaj stereotip promiče mit o tome da slijepe osobe imaju takozvano „šesto čulo“ koje nadomješta nedostatak osjetila vida.

Jedan od češćih stereotipa je stereotip o tragičnoj žrtvi¹³, osiromašenom pojedincu, odbačenom od društva koji umire prije završetka filma. Dok se većina navedenih stereotipa tiče uglavnom muških likova s invaliditetom, ženski su likovi uglavnom prikazani kroz stereotip dražesne bezazlene osobe¹⁴, pobožne i vrijedne sažaljenja i lišene seksualnosti. Istim su stereotipom prikazana i djeca s invaliditetom.

⁷ Slobodan prijevod, orig. 'The Comic Misadventurer'

⁸ Slobodan prijevod, orig. 'The Elderly Dupe'

⁹ Slobodan prijevod, orig. 'High-tech Guru'

¹⁰ Slobodan prijevod, orig. 'The Techno Marvel'

¹¹ Slobodan prijevod, orig. 'The Noble Warrior'

¹² Slobodan prijevod, orig. 'The Saintly Sage'

¹³ Slobodan prijevod, orig. 'The Tragic Victim'

¹⁴ Slobodan prijevod, orig. 'The Sweet Innocent'

Posljednji je stereotip onaj kojim će se ovaj rad najviše baviti, stereotip opsesivnog osvetnika¹⁵, a među najpoznatijim primjerima ovog stereotipa upravo je kapetan Ahab iz romana *Moby Dick*. Opsesivni osvetnik uglavnom je odrasli muškarac s invaliditetom koji traži osvetu onome kojeg drži odgovornog za svoj invaliditet ili za neku drugu povredu njegova moralnog koda. Norden (2007) tvrdi da stereotip opsesivnog osvetnika pojačava dva stereotipa o ljudima – specifično muškarcima – s invaliditetom. Prvi je da tjelesno oštećenje označava deformaciju duše, a drugi da ljudi s invaliditetom preziru ljude bez invaliditeta i žele ih uništiti. Opsesivni osvetnik obično je prije kraja priče kažnjen za svoja nedjela, nerijetko smrću. Za razliku od mnoštva drugih stereotipa koji su stvoreni u nastojanju da smanje strah publike od invaliditeta, stereotip opsesivnog osvetnika jedan je od onih stvorenih da pobudi strah u publici.

Budući da književnost ne samo da reflektira moralne stavove društva, to jest pojedinih kultura, već i utječe na njih, ona je korištena za stvaranje promjena u društvu. Tako književnost, ali i ostali oblici pripovijedanja (TV, film) mogu postati sredstvom promicanja empatije i humanog odnosa prema osobama s invaliditetom, koji ne samo da su stigmatizirani, već su i kroz povijest bili ubijani, mučeni, u cirkusima izloženi publici kao „nakaze“, izloženi u muzejima, korišteni u ljudskim eksperimentima kao pokusni kunići i sve u svemu tretirani nehumano.

2.2. STIGMATIZACIJA OSOBA S INVALIDITETOM

Stigma je kroz povijest različito definirana, a u današnje je vrijeme više socijalna nego fiziološka kategorija:

Stigma ne mora biti vidljiva kao oznaka na tijelu, nego je u fokusu stigme prepoznavanje pojedinca kao različitog i obilježenog uslijed 'nečasne' osobine ili čina. (Peternai Andrić, 2019:181)

Dakle, pojedinci se stigmatiziraju ako na bilo koji način odstupaju od ponašanja ili izgleda koji se od njih očekuje. Stigmatizacija pojedince izolira od društva i umanjuje im kvalitetu života, a u ekstremnim slučajevima stigmatizacija može dovesti do toga da se pojedinca smatra lošim i opasnim te da ga se proglasi bezvrijednim i nebitnim.

Kristina Peternai Andrić (2019) u pet koraka opisuje proces stigmatizacije. Prvi korak procesa prepoznavanje je na koji je način pojedinac različit od svoje okoline. Sljedeći je korak

¹⁵ Slobodan prijevod, orig. 'The Obsessive Avenger'

povezivanje različitog pojedinca s nepoželjnim osobinama, čak i ako ih on ne posjeduje. Treći je korak odjeljivanje od stigmatiziranih nakon čega slijedi četvrti korak u kojem stigmatizirani ostaju bez društvenog statusa koji su do tad posjedovali. Peti i posljednji korak podrazumijeva korištenje novostečene moći nad stigmatiziranima u vlastitu korist.

Jasno je da su ljudi s invaliditetom, bilo fizičkim bilo psihičkim, izloženi svakodnevnoj stigmatizaciji, no zašto je tako? Jedan od razloga je to što su se u prošlosti tjelesne različitosti i mentalne bolesti povezivale sa zlim silama. Za osobe s invaliditetom smatralo se da su povezane s vradžbinama i tamnom magijom te da ih opsjedaju demoni ili sam vrag. Također se invalidnost smatrala prokletstvom ili kaznom za nedjela pojedinca ili njegove obitelji. Dakle, stigmatizaciji i diskriminaciji osoba s invaliditetom u velikom dijelu pridonosi praznovjerje koje je još izraženo kao dominantno vjerovanje u nekim dijelovima svijeta. Diskriminacija neproporcionalno više utječe na siromašne ljude nego na bogate te na one iz zemalja u razvoju. U nekim afričkim državama kao što su Kamerun, Etiopija, Senegal, Zambija i Uganda česta vjerovanja o uzroku invaliditeta u djetinjstvu uključuju grijeh ili promiskuitetno ponašanje majke, generacijsko prokletstvo te demonsku opsjednutost, dok u Nigeriji smatraju da je invaliditet prokletstvo od Boga, posljedica kršenja zakona zemlje ili uvrede nanesene bogovima i tako dalje¹⁶. U takvim slučajevima stigma s kojom se suočavaju često dovodi roditelje do toga da skrivaju svoju djecu s invaliditetom te do isprobavanja raznoraznih alternativnih lijekova i tehnika koje mogu biti opasne po život. Na primjer, u Somaliji ljude s mentalnim bolestima ponekad „liječe“ tako da ih bace u jamu s izgladnjelim hijenama u nadi da će uplašiti zle duhove za koje vjeruju da opsjedaju osobu.¹⁷

3. INVALIDITET U *MOBY DICKU* KROZ LIK AHABA

3.1. LIK ILI STILSKO SREDSTVO

Kao što je već spomenuto, lik kojeg možemo uzeti za glavnu reprezentaciju invaliditeta u romanu jest kapetan Ahab. On je stariji, iskusan kapetan i izvrstan kitolovac koji je u bitci s bijelim kitom zvanim Moby Dick ostao bez potkoljenice. Umjesto noge ima protezu isklesanu od čeljusti ulješure. Nakon što je zadobio ozljede, na putu kući je „poludio“. Postao je opsjednut

¹⁶ Više: Ujedinjeni narodi. Toolkit on Disability for Africa: Culture, Beliefs, and Disability. 2016.

¹⁷ Više: Ibrahim, M., Rizwan, H., Afzal, M. et al. Mental health crisis in Somalia: a review and a way forward. Int J Ment Health Syst 16, 12 (2022). <https://doi.org/10.1186/s13033-022-00525-y>

bijelim kitom i jedino o čemu je razmišljao bila je osveta. Lik Ahaba u romanu nije izgrađen kao kompleksan lik, već je sveden na svoju funkciju te autoru služi kao sredstvo kojim postiže svoje literarne ciljeve.

Howard Margolis i Arthur Shapiro u članku *Countering Negative Images of Disability in Classical Literature* (1987) navode dva od mnogo mogućih načina uvođenja invaliditeta kao oznake zla ili opće inferiornosti lika. Prvi od tih načina je izražavanje unutarnje izopačenosti tjelesnom različitošću. Dakle, u takvim slučajevima „deformirano“ tijelo upućuje na „deformiranu“ osobnost, razmišljanja i ponašanje likova. Vanjskom je „defektu“ glavna svrha da aludira i uputi na unutrašnji „defekt“, što u *Moby Dicku* također uočavamo. Ahabov fizički invaliditet upućuje na njegov psihički invaliditet. Njegov invaliditet nije samo dio njega, već on postaje glavna odrednica njegova identiteta te ga dovodi do psihičkog ludila iz kojeg se rađa njegova mentalna bolest. U čitatelju se već na početku budi strah od Ahaba kada Ismael dolazi na „Pequod“ u potrazi za poslom i razgovara s kapetanom Pelegom. Peleg koristi Ahabov invaliditet kao primjer opasnosti kitolova te mu služi da kitove i kitolov dočara kao nešto mistično, ali i opasno:

„Ali, što ono htjedoh reći – da, da, ako dakle želiš da znaš što je lov na kitove, kako veliš, reći ću ti nešto, pa se možeš još predomisliti i uhvatiti maglu. Bacide pogled na kapetana Ahaba, mladiću, pa ćeš vidjeti da ima samo jednu nogu.“ „A što vi to, gosparu? Je li drugu izgubio u borbi s kitom?“ „Izgubio, ha, ha! E, mladiću, amo te, bliže k meni: oderala, požderala, sažvakala i smljaskala mu nogu najstrašnija i najglavatiya kitina koja je ikad nasrnula na čamac! Ah, ah!“ (Melville, 1978:84)

Dakle, kapetan Peleg na gotovo hiperboličan način opisuje Ahabov okršaj s bijelim kitom kako bi Ismaelu pokazao opasnosti kitolova, ali i pobudio u njemu strahopoštovanje ne samo za kitove, već i za čitavo zanimanje kitolovca te samoga Ahaba. Strah od Ahaba pojačan je opisima njegova fizičkog izgleda – gorostasne građe i sijede kose s ožiljkom koji mu se proteže cijelim tijelom, od pete do ispod kose:

Njegova visoka snažna prilika izgledala je kao salivena od čvrste bronce i oblikovana u nepromjenjivu kalupu poput Cellinijeva livenog „Perzeja“. Od sijedih vlasi, pa ravno dolje, preko lica i vrata, preplanula od sunca, vidio se ožiljak, bjelkasta tanka brazda što mu se gubila ispod kaputa. Bila je nalik na brazgotinu koju gromovna strijela okomito zacijepi u neko visoko deblo a da pritom ne otkrhne ni najmanju grančicu, pa samo zareže i užlijebi koru, od vrška pa do korijena, i zarije se u zemlju, a stablo je i dalje živo i zeleno, ali žigosano. Tko zna je li bio

madež ili brazgotina od kakve ljute rane? Za cijelog putovanja, kao po nekom nijemom dogovoru, nitko nije gotovo ni spomenuo taj ožiljak, a pogotovu su božmani šutjeli o tome. (Melville, 1978:126)

Možemo reći i da je motiv invalidnosti također u službi stvaranja zlokobne atmosfere, odnosno budi osjećaj straha od nepoznatog.

Drugi način uvođenja motiva zla u književnost invaliditetom koji Margolis i Shapiro navode jest korištenje invaliditeta za proricanje ili najavljuvanje budućih događaja. U *Moby Dicku* za primjer toga navode lupanje Ahabove umjetne noge po palubi noću, koje stvara zlokobnu i napetu atmosferu te predosjećaj da će se nešto loše dogoditi. Također, Ahab sam po sebi služi kao nagovještaj budućih događanja, odnosno tragičnog kraja o čemu će više govora biti u poglavlju o simbolici u romanu.

U romanu je, kao što je već ranije spomenuto, pripovjedač Ismael, član posade „Pequoda“. On pripovijeda o Ahabu u prvom licu, isključivo kao promatrač koji nema prijašnje iskustvo s njim. Na početku jedino što zna o Ahabu su glasine koje je čuo od drugih likova, uključujući kapetana Pelega. Ismael kapetana Ahaba prvi put ugleda na brodu i njih dvojica niti jednom ne vode razgovor. Jedine riječi koje razmjenjuju su zapovijedi, izvješća i slično.

Ahab je predstavljen gotovo isključivo kroz motrišta drugih likova, dakle nemamo uvid u njegov unutrašnji svijet, njegova razmišljanja i motivacije. Slabo je i opisan, sve su informacije o njemu dane samo u naznakama te je velik broj nagađanja o njemu. Ismael je autoritet kroz koji se priča oblikuje, što znači da je Ahabu oduzeta autonomija i pravo da „ispriča svoju stranu priče“. Ahab je time sveden na svoju invalidnost i ostavljen bez identiteta, bez osobnosti, bez osobne povijesti, bez želja, nadanja i svega ostalog što lika čini kompleksnim.

Stephanie Tombari (1998) tvrdi da likovi s invaliditetom u romanu ne nadilaze stereotipe kojima su kategorizirani te prije djeluju kao simboli nego kompleksni likovi. Dakle, lik Ahaba nije izgrađen kompleksno već simbolizira zlo, dok je svrha lika kapetana Boomera da bude u kontrastu s Ahabom. Tombari navodi i da takav pristup slijedi pretpostavku, odnosno stereotip o ljudima s invaliditetom kao devijantnim pojedincima, čije ih abnormalnosti čine neljudskima, što se također potvrđuje u liku kapetana Ahaba koji je stereotipno prikazan i dehumaniziran zbog svog invaliditeta.

3.2. ODNOS AHABOVA FIZIČKOG I PSIHIČKOG INVALIDITETA

Kao što je već spomenuto, fizički invaliditet kapetana Ahaba podrazumijeva nedostatak noge te ožiljak koji mu se proteže uzduž tijela. Kao nadomjestak ima protezu napravljenu od kitove kosti. Fizički je invaliditet zadobio u okršaju s bijelim kitom, Moby Dickom, koji mu je odgrizao potkoljenicu. Što se tiče njegova psihičkog invaliditeta, kapetan Ahab u stanju je monomanije. Monomanija je psihičko stanje obilježeno pretjeranom ili opsesivnom zaokupljenošću jednom stvari ili jednom idejom¹⁸. Stvar, odnosno ideja kojom je Ahab opsjednut osveta je Moby Dicku. Osveta mu je jedina motivacija te utječe na sve odluke koje donosi. Zbog nje krši zakone te moralne i etičke kodekse te bez razmišljanja i grižnje savjesti ugrožava živote svoje posade.

Što se tiče Ahabove takozvane „izopačenosti“ i zlobe, ona isključivo proizlazi iz njegova psihičkog invaliditeta, ne fizičkog. Fizički je invaliditet sredstvo kojim se upućuje na njegovo psihičko stanje te se njime pojačava mističnost i abnormalnost njegove pojave. Također, njegov je fizički invaliditet izravan uzrok nastanka njegova psihičkog invaliditeta. Prije zadobivene ozljede Ahab je bio običan, „normalan“ kapetan. Bio je izniman kitolovac, plemenit i hrabar, no nikada nije bio izrazito veseo. Nakon borbe s Moby Dickom, na putu kući Ahab ostaje sam sa svojim mislima te dolazi do „sjedinenja“ njegove duše i njegova tijela. Dakle, njegova duša počinje reflektirati njegovo novo tjelesno stanje. Time njegovo oštećeno tijelo utječe na njegovu dušu te i ona postane oštećena:

Ne može se vjerovati da je ta monomanija, ta fiksna ideja, iskrsla odmah nakon njegova strašnog osakaćenja. U trenutku, kad je s nožem u ruci nasrnuo na neman, iz njega je planula samo strastvena tjelesna mržnja, a kad je primio udarac od kojeg se kidao, zacijelo je osjetio samo smrtni bol osakaćena tijela, i ništa drugo. No kad je poslije toga krvavog sukoba morao krenuti kući, kad se dane, tjedne i mjesece na svom ležaju sam borio i nosio s patnjom, ploveći usred čiče zime i olujnog mora oko Patagonskog Rta, onda se Ahabovo teško izranjeno tijelo i njegova raskrvavljena duša stapahu u jednu, a to ga je sjedinjenje natjeralo u ludilo. (Melville, 1978:182)

Jedan od dokaza da Ahabova zloba proizlazi iz monomanije, a ne iz fizičkog invaliditeta jest lik kapetana Boomera, kapetana broda „Samuel Enderby“ koji je u okršaju s Moby Dickom izgubio ruku. Usprkos sličnosti Ahabove i Boomerove situacije, Boomer je svoju nesreću shvatio

¹⁸ Više: monomanija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 9. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41729>>.

kao upozorenje, a ne poziv na osvetu te govori kako nikad više ne namjerava boriti se s Bijelim Kitom:

Neka kitu bude ona koju ima, kad nisam znao ni mogao drukčije, jer ga nisam poznao; ali druge mu ne dam! Dosta mi je Bijelog Kita. Samo sam jedanput radi njega spustio čamce u more, i ne kanim više. Znam da bi se čovjek proslavio kad bi ga ubio, kao što znam da je u njemu dragocjenog vorvanja i tustila za čitav brodski tovar, ali znaj: bit će najbolje da ga pustimo na miru! (Melville, 1978:413, 414)

Ahabova je monomanija glavni pokretač radnje te time i uzrok gotovo svih nesreća u romanu. Ona je nešto čega se treba bojati jer se zbog nje ponaša iracionalno te može ljude oko njega koštati života. Njegov fizički invaliditet uistinu služi kako bi reflektirao njegovu unutrašnjost, no on je prikazan kao nešto zbog čega Ahaba vrijedi žaliti. Likovi bez invaliditeta na Ahabov fizički invaliditet gledaju sa sažaljenjem i suosjećanjem te su prikazani kao puni empatije za njegovo stanje i iznimno ga poštuju.

Dok sam odlazio, u glavi mi se misli rojile: to što sam slučajno saznao o kapetanu Ahabu, ispunjalo me nekim nejasnim sažaljenjem prema njemu. U to sam vrijeme prema njemu osjećao simpatiju, i nekako mi ga bilo žao, ni sam ne znam zašto, osim ako nije bilo zbog okrutnog gubitka što ga bijaše zadesio, zbog izgubljene noge. I ja sam prema njemu osjećao čudno neko strahopoštovanje, duboko i neopisivo. (Melville, 1978:92)

3.3. AHABOV UNUTARNJI SVIJET NASUPROT VANJSKOM DOŽIVLJAJU

O Ahabovom unutarnjem svijetu ne znamo gotovo ništa. Tijekom čitavog romana, rijetko je dan uvid u njegove emocije, razmišljanja i stavove. Ako je uvid u njegov unutarnji svijet i ponuđen, ne donosi ništa što se ne podudara s njegovim vanjskim prikazom, to jest pretpostavkama o njemu. Ahab je u potpunosti dehumaniziran i sve njegove interakcije s drugim članovima posade na neki način imaju veze s Bijelim Kitom. Čak su i njegova vlastita razmišljanja isključivo o Moby Dicku i osveti od koje ne posustaje bez obzira na sve:

Skrenuti me? Put mojoj određenoj svrsi tvrda je željezna staza, za koju je moja duša izljebljena da njome naprijed hrli. Povrh bezdanih ponora, kroz probijena srca planina, ispod korita divljih brzica, nepogrešno jurim! Nema zapreke, nema okuke na mome željeznom putu! (Melville, 1978:166)

Što se tiče njegova vanjskog doživljaja, Ahabu su pripisani razni stereotipi vezani uz osobe s invaliditetom. Kao što je već zaključeno, prema Nordenovoj klasifikaciji stereotipa o osobama s invaliditetom Ahab pripada stereotipu opsesivnog osvjetnika. Njegova pokretačka sila želja je za osvetom Moby Dicku koji je uzrokovao njegov invaliditet. Lik Ahaba prikazan je kao opasan pojedinac, koji je neprijatelj samome sebi i svima oko sebe. On ignorira moralne i etičke kodekse i ništa ga ne zaustavlja u potrazi za Moby Dickom. Stavlja svoje želje i hirove na prvo mjesto i time dovodi svoju posadu u opasnost. Osvetoljubiv je i ogorčen, te se na početku izolira od ostatka posade i ne komunicira ni s kim:

Ne znam što je s njime: zatvori se u kuću, kao da je bolestan, a ipak se na njem ne vidi ništa od bolesti. I zaista nije bolestan, ali nije baš ni zdrav. Jedno je sigurno, ni mene ne želi uvijek vidjeti, pa mislim da ni tebe ne želi. (Melville, 1978:91)

Prema Longmoreovoj klasifikaciji reprezentacija invaliditeta u liku Ahaba može se uočiti nekoliko kategorija. Između ostalog, Ahabov invaliditet služi kao amblem zla. Njegova umjetna noga i groteskni ožiljak koji se proteže preko cijeloga tijela imaju ulogu reflektiranja njegova unutrašnjeg svijeta i oštećenosti njegove duše. Njegov fizički izgled djeluje zastrašujuće te uspješno indicira čitatelju da se radi o instrumentu kojim upravlja zlo. Upravo ta stereotipna asocijacija invaliditeta sa zlom razlog je stigmatizaciji koju lik doživljava.

Također možemo ovdje primijetiti stereotip o invaliditetu kao gubitku ljudskosti. Ahab u neumornoj potrazi za osvetom krši razne moralne zakone te manipulira ljudima oko sebe i ugrožava ih. On zbog vlastite manije gubi sve što ga čini čovjekom. Gubi brigu za vlastite članove posade, čije najbolje interese i dobrobit nema na umu kao što bi to kapetan broda trebao imati. U potpunosti zanemari posao koji su trebali odraditi i zaradu posade, ne razmišljajući o tome kako će to utjecati na njih i na njihove obitelji kada stignu kući. Naposljetku, u potpunosti gubi poštovanje za tuđe živote, a i svoj. Budući da je uočljiv gubitak ljudskosti, primjenjiv je i stereotip osoba s invaliditetom kao čudovišta. U Ahabovom se slučaju status čudovišta utvrđuje time što zbog svojih sebičnih djela odvodi čitavu posadu u smrt.

Ahab je statičnog identiteta i ne mijenja se kroz čitav roman. To jest, Ahab s početka romana ostaje takav do samoga kraja. Ne dolazi do karakternog razvoja te ni u kojem trenutku ne posustaje ili preispituje svoj cilj. Dakle, nema onoga trenutka kad shvati da je to što radi pogrešno i odluči se promijeniti. Niti jednom ne oklijeva, već samouvjerenom progoni Bijelog Kita, čineći što god misli da će ga dovesti bliže cilju. Uz to, ne uzima savjete i pritužbe drugih u

obzir jer mu nitko i ništa nije važno kao njegova osveta. Njegov nedostatak karakternog razvoja također upućuje na stereotipan prikaz invaliditeta.

U romanu je prisutna i stigma vezana uz kapetana Ahaba. On je prikazan kao zao, proklet i izopačen. Unatoč tome, svi članovi posade zalučeni su njime, vjeruju mu i poštuju njegov autoritet. Jedini član posade koji sumnja u njega i vidi „njegovo pravo lice“ te se usudi nešto reći protiv njega jest Starbuck, prvi časnik „Pequoda“. Starbuck Ahaba smatra opasnim i osjeća se ugroženo pod njegovim vodstvom. Ta stigma prelazi i na ostale članove posade jer su na Ahabovoj strani i ne shvaćaju da ih on vodi u propast. Starbuck je u romanu prikazan kao glas razuma jer vrlo rano predviđa kako će sve završiti. Ovdje je uočljiva i binarna opreka normalnog i nenormalnog. Starbuck predstavlja normalno, dok su prema njemu svi ostali nenormalni zbog svoje naivnosti te naklonosti i povjerenja prema Ahabu:

Duša mi je više nego tiha, svladana je, upokorio ju jedan luđak! O nepodnošljive li muke, gdje je zdrav razum morao položiti oružje u takvoj borbi! No on me svega prožeo, sav mi razbor pomutio! Mislim da već vidim njegov grijesni kraj, no osjećam da ga i sam moram gurati njegovu svršetku. Htio ja ili ne htio, no nešto me neizrecivo vezalo za nj, tegli me konopom za koji nemam noža da ga presiječem. Strašan starac! (...) Bože dragi, ploviti s takvom družinom, s takvim poganima za koje i ne znaš je li ih ljudska mati rodila. Ploviti s čeljadi što ju je donijelo na svijet tkozna koje divlje more! Bijeli Kit njihov je demonski kralj. Gle, čuj im paklenu svetkovinu! (Melville, 1978:166)

Još jedan lik koji nije očaran strahopoštovanjem prema Ahabu stari je mornar Elija, koji se obraća Ismaelu i Queequegu prije nego što se ukrcaju na „Pequod“. On ih upozorava da će zbog kapetana Ahaba kobno završiti te je u romanu prikazan gotovo kao prorok. O Eliji će više govora biti u sljedećem poglavlju.

4. SIMBOLIČNO I METAFORIČNO U ROMANU

Moby Dick u romanu nije samo „zločinac“ koji je Ahabu učinio nažao, već on Ahabu alegorički predstavlja njegov invaliditet. Samo njegovim ubojstvom i zadovoljavanjem potrebe za osvetom Ahab misli da može vratiti dio onoga što je nekad bio, odnosno ono što mu je oduzeto. U njegovim očima borba s Moby Dickom predstavlja borbu između dobra i zla, između čovjeka i okrutne prirode.

Budući da je lik kapetana Ahaba najprominentniji te ujedno i najintragantniji lik u romanu, doživio je brojne interpretacije. Stephanie Tombari navodi tri glavne teorije o simbolici kapetana Ahaba. Prva je da je Ahab simbol čistog đavoljeg zla, pali anđeo kojemu je predodređeno da tragično skonča. Druga je da je on simbol smrti demokratskog duha u Americi zbog jačanja kapitalizma i industrije. Treća i posljednja teorija tvrdi da Ahab pati od neke vrste psihičke inferiornosti koja uzrokuje njegovu monomaniju.¹⁹

U liku Ahaba vidljiva je i biblijska aluzija. Naime, kao što Ismael to i spomene, kapetan je dobio ime po okrutnom kralju iz Biblije, Ahabu. Kralj Ahab bio je sedmi kralj Izraela te sin kralja Omrija, a žena mu je bila Feničanka Izabela. On je u Bibliji prikazan kao zao i nevaljao zbog podupiranja vjerske reforme njegove žene Izabele te zbog pogubljenja nedužnog čovjeka kako bi zadobio njegov vinograd. Kralj Ahab poginuo je u bitci protiv Sirijaca. Izabela je u Izraelu kao glavna božanstva uvela drevne semitske bogove – Ašeru te demona Baela²⁰.

Kao i njegov kraljevski imenjак, kapetan Ahab štuje poganske bogove te se javljaju naznake njegovog štovanja vraga te mračnih rituala. Njegovo se štovanje mračnih sila očituje u liku Fedallaha te nekoliko drugih „fantoma“ koji čine Ahabove pratioce u čamcu. Oni su se na brod ukrcali te na njemu boravili bez da je posada za njih znala, a Ismael ih opisuje kao „spodobe“ koje zacijelo imaju posla s đavlom:

Pratioci one spodobe nisu bili tako tamnopusiti, u njih je boja kože bila tigrastožuta, kao u onih pristanovnika Manile koji su čuveni sa svoje đavolske lukavosti, te ih čestiti bijeli mornari smatraju plaćenim uhodama i tajnim na moru povjerenicima samog đavla, njihova gospodara, čiju su poslovnicu zamišljali negdje drugdje. (Melville, 1978:212)

Također, Ahab od harpunara traži krv kako bi kovač u njoj kalio šiljak harpuna kojim planira ubiti Moby Dicka te pri tome zaziva vraga i povikuje: „Ego non baptizo te in nomine patris, sed in nomine diaboli!“ (Melville, 1978:455) Prevedena na hrvatski jezik, ta rečenica glasi: „Ne krstim te u ime oca, nego u ime đavla!“ Usporedba s biblijskim kraljem koji se okrenuo od Boga pridonosi osjećaju nepovjerenja i opreznosti prema Ahabu te njegovo ime služi kao nagoviještaj njegovog istinskog karaktera te njegove tragične sudbine.

Kao dio nove religijske politike, Izabela je iz Izraela protjerala sve proroke Jahveove, a među njima i proroka Iliju²¹, kojeg u *Moby Dicku* simbolično predstavlja mornar Elija. Prorok Ilija

¹⁹ Više: Tombari, Stephanie L.. *The Myth of Disability: Disability Theory and Herman Melville's Moby-Dick*. 1998.

²⁰ Više: "Ahab". Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Ahab>.

²¹ Prorok Ilija na engleskom se jeziku zove Elijah te dijeli ime s likom mornara u *Moby Dicku*, čije je ime na hrvatski jezik prevedeno kao Elija.

zagovarao je monoteizam i štovanje Jahvea u Izraelu te se odrekao kraljevske obitelji i osuđivao Ahaba zbog ubojstva nedužnog čovjeka. U *Moby Dicku*, Elija je stari mornar koji upozorava protagonista Ismaela i njegova prijatelja Queequega na Ahaba nakon što se prijave za posao na „Pequodu“. Elija je i onaj koji prvi primijeti ukrcavanje Fedallaha i ostalih „fantoma“. On Ahabu praznovjerno pripisuje nadnaravne moći, no dvojac ga ne shvaća ozbiljno:

„Mornari, jeste li se ukrcali na onaj brod?“ (...) „Da,“ reko, „upravo smo potpisali ugovor.“ „I ništa u njemu nije bilo o vašim dušama?“ „Kako, molim?“ „No možda vi i nemate duše!“ nadoda on hitro. „Ništa, ništa, poznam ja mnoge koji je nemaju; i blago njima, još im je bolje. Duša vam je kao peti točak na kolima.“ „Ma kog bijesa tu čepjuskate, mornaru?“ nestrpljivo ću mu ja. „Kako bilo da bilo, on je dobio svoje, izvukao za sve onakve,“ smrsi stranac, uzbuđeno naglašujući riječ on. (Melville, 1978:101)

Biblijska alegorija u romanu potkrepljuje stereotip da invaliditet ima veze s vradžbinama, demonima, vragom i crnom magijom. Sve u svemu, prikaz invaliditeta u romanu negativan je jer su korišteni razni stereotipi koji ljude s invaliditetom, osobito ljude s mentalnim bolestima, prikazuju u najgorem mogućem svjetlu.

5. ZAKLJUČAK

Roman *Moby Dick* ili *Bijeli kit* realističkog književnika Hermana Melvillea jedan je od velikih američkih romana. Kroz perspektivu protagonista Ismaela prikazuje potragu kapetana Ahaba za Moby Dickom, kitom koji mu je pojeo nogu, kako bi se osvetio. Kapetan Ahab lik je s fizičkim i psihičkim invaliditetom.

Likovi s invaliditetom u književnosti su prisutni još od razdoblja usmene predaje. U prošlosti su osobe s invaliditetom u osobama bez invaliditeta budili osjećaje straha i prijezira pa su zato u pričama usmene književnosti, ali i kasnije, većinom prikazani kao antagonisti. U suvremenoj književnosti i drugim medijima negativni stavovi prema invaliditetu postali su suptilniji te se iskazuju stereotipima. Stereotipi su generalizirane pretpostavke o čitavim društvenim skupinama na temelju zajedničke osobine koja je preuveličana. Mnogi znanstvenici klasificirali su stereotipe o ljudima s invaliditetom kojima se koriste suvremeni mediji. Prema klasifikaciji M. F. Nordena kapetan Ahab prikazan je stereotipom opsesivnog osvjetnika, muškarca koji se želi osvetiti onome koji je prouzrokovao njegov invaliditet ili povrijedio njegov moralni kodeks.

Pojedinci s invaliditetom nerijetko su i stigmatizirani, što znači da su označeni kao različiti i zbog te različitosti odbačeni od društva. Dio razloga zašto su stigmatizirani je zbog praznovjerja. Prije se invaliditet povezivao s vradžbinama, demonima i vragom, a u nekim dijelovima svijeta i dalje prevladava takvo vjerovanje. U brojnim državama ta stigma dovodi do nasilja nad osobama s invaliditetom.

Kapetan Ahab u romanu *Moby Dick* jest stilsko sredstvo. Njegov fizički invaliditet služi kako bi čitatelja uputio na „oštećenost“ njegove duše. Ahab je prikazan iz perspektive pripovjedača Ismaela koji je osoba bez invaliditeta. Gotovo i nemamo uvid u Ahabov unutrašnji svijet te je on tako lišen prava na samoodređenje i samoreprezentaciju. Što se tiče vanjskog doživljaja, većina ga posade poštuje i slijedi njegove naredbe, dok ga Starbuck stigmatizira i suprotstavlja mu se.

Njegov fizički invaliditet uzrok je njegova psihičkog invaliditeta, monomanije. Monomanija podrazumijeva opsjednutost jednom stvari ili idejom. U Ahabovom je slučaju to opsjednutost osvetom Moby Dicku. Monomanija je glavni izvor njegove zlobe, a fizički invaliditet je vanjski pokazatelj toga. Dok njegov psihički invaliditet u likovima budi strah, njegov fizički invaliditet im je vrijedan žaljenja.

Kapetan Ahab nazvan je po zlom izraelskom kralju Ahabu, koji je sa svojom ženom Izabelom u Izrael uveo politeizam i drevna semitska božanstva kao službene bogove. Protjerali su Jahveove proroke iz Izraela, uključujući i proroka Iliju koji im se suprotstavio i zagovarao štovanje Jahvea. Iliju u romanu *Moby Dick* simbolično predstavlja mornar Elija koji upozorava Ismaela i Queequega da je Ahab zao te da će kobno završiti zbog njega.

Dakle, u romanu *Moby Dick* implementirani su razni stereotipi o osobama s invaliditetom. Kapetan Ahab prikazan je kao zao, statičnog je identiteta, oduzeto mu je pravo na samoodređenje te je stigmatiziran. Sve navedeno dovodi do zaključka da je u romanu negativan prikaz invaliditeta jer se stereotipi pokazuju istinitima i Ahab, skupa s posadom, pogiba od ruke Moby Dicka.

6. LITERATURA

"Ahab". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Ahab>. (zadnji put posjećeno 1.9.2022.)

- "Baba Yaga". *Encyclopedia Britannica*, 7 May. 2020, <https://www.britannica.com/topic/Baba-Yaga>. (zadnji put posjećeno 1.9.2022.)
- Hall, Alice. *Literature and Disability*. 2016.
- "Herman Melville". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Herman-Melville>. (zadnji put posjećeno 1.9.2022.)
- Ibrahim, M., Rizwan, H., Afzal, M. et al. *Mental health crisis in Somalia: a review and a way forward*. 2022.
- kiklopi. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 9. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31424>>.
- Longmore, Paul. *Screening Stereotypes: Images of Disabled People in Television and Motion Pictures*. 1987.
- Margolis, Howard, Shapiro, Arthur. *Countering Negative Images of Disability in Classical Literature*. 1987.
- Melville, Herman. *Moby Dick*. Sveučilišna naklada Liber. Zagreb, 1978.
- monomanija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 9. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41729>>.
- Norden, Martin F. *The „Uncanny“ Relationship of Disability and Evil in Film and Television*. U: *Changing Face of Evil in Film and Television*. 2007.
- Norden, Martin F. *The Cinema of Isolation: A History of Physical Disability in the Movies*. 1994.
- Peternai Andrić, Kristina. *Pripovijedanje, identitet, invaliditet*. 2019.
- Tombari, Stephanie L.. *The Myth of Disability: Disability Theory and Herman Melville's Moby-Dick*. 1998.
- Ujedinjeni narodi. *Toolkit on Disability for Africa: Culture, Beliefs, and Disability*. 2016.